

Бугом від навал орди. М. Вінграновський при цьому наголошував: «Це був прообраз козацької республіки» [2, с. 19].

Сила духу, бажання перемогти й визволити український народ з-під ярма шляхти допомагають Северинові зібрати чимале селянське військо. Бойові справи повстанського ватажка, його внутрішні роздуми, завзяті промови мали беззаперечний авторитет серед козаків, пробуджуючи їхню національну свідомість та патріотизм. Почувши про союз православної віри з католицизмом, Наливайко з військом відразу вирушили додому. Він непохитно стояв на тому, що поглинання одним народом іншого ні до чого доброго не приведе. Здавалося, Наливайко як полководець робив все правильно, об'єднався з військом Лободи та Шаули, щоб посилити воєнну могутність у вирішальній битві. Та хитрощі поляка Жолкевського і бажання реєстровців захистити себе призводять до відступництва. Лобода заманує у намет Северина, «...блідий Наливайко скочив з коня... і по хвилині звідти долинув його страшний голос...» [1, с. 396], то була зрада. Саме в цей момент доля Наливайка стає схожою на Ісусову, бо його так само підступно видали на смерть.

Отже, М. Вінграновський створив багатогранний образ головного персонажа, наповнивши його романтизованими зовнішніми характеристиками та обґрунтованими внутрішніми трансформаціями, психологічними змінами. Письменник майстерно структурував образ українського гетьмана, наділивши його рисами казкового героя, надзвичайно сильного, мужнього, вродливого та дотепного. Еволюція образу Северина Наливайка прочитується крізь призму його непростой боротьби за свободу українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вінграновський М. Северин Наливайко: роман. Т. 2. Тернопіль: Богдан, 2004. 400 с.
2. Чухліб Т. Северин Наливайко: міфи і таємниці. Чумацький шлях. 2018. №2. С. 18-20.
3. Шевченко В. Компаративний аналіз художніх моделювань образів ватажків козацько-селянських повстань. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2017. №1. С. 71-80.

*Перун Світлана
Науковий керівник – доц. Головата Лариса*

ПІДГОТОВКА УЧНІВ 7 КЛАСУ ДО НАПИСАННЯ ТВОРІВ РІЗНИХ ТИПІВ

Мова віддзеркалює історію народу і є носієм національної культури, національної гідності, національного патріотизму, духовності. «Мова – це живе функціонування народного духу, а не одних мертвих знаків» [6, с. 148], це духовна скарбниця народу, його історична пам'ять, причетність до вічності, і вивчати мову потрібно не просто як знакову систему, а разом зі змістом, що виражається нею.

У сучасних умовах розвитку шкільної мовної освіти особливої актуальності набуває проблема формування в учнів умінь і навичок діалогічного й монологічного мовлення. Тому можемо визначити мету навчання української мови – виховати всебічно розвинену, духовно багату особистість, яка володіє уміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано

користуватися засобами рідної мови – її стилями, типами, жанрами у всіх видах мовленнєвої діяльності. Переосмислення загальноосвітніх функцій української мови як навчального предмета в умовах сучасної школи актуалізує проведення досліджень із питань розвитку мовлення й звернення до попереднього методичного досвіду. Проблеми розвитку мовлення учнів висвітлені в працях таких учених, як О. Біляєв, Т. Донченко, П. Кордун, В. Мельничайко, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилук, Л. Скурагівський, Г. Шелехова та ін. [8, с. 256].

У чинній програмі з української мови для 5–9 класів (особливо це стосується мовленнєвої змістової лінії) чільне місце серед переліку видів робіт для розвитку зв'язного мовлення посідає твір, адже синхронізація мовної та мовленнєвої змістових ліній виявляється саме у виконанні учнями різних видів усних і письмових робіт з метою використання виучуваного теоретичного матеріалу.

За тлумачним словником, учнівський твір – найважливіший вид роботи з розвитку зв'язного мовлення, йому у певній мірі підпорядковані всі інші мовленнєві вправи: перекази, вільні диктанти, творчі диктанти тощо.

У різних типах і видах письмових робіт є більш чи менш виражений елемент творчості, бо в них так чи інакше виявляється особистість, смаки, уподобання, рівень підготовки учня. Але творчою роботою слід вважати таку, яка є наслідком цілком самостійної діяльності в процесі осмислення певної теми, питання. Наголошуємо на важливості творчих робіт з мови тому, що вони не тільки закріплюють знання, але й удосконалюють здібності, прищеплюють любов до художнього слова, виховують високі моральні якості. Через твір учень може розкрити багатство своєї мови: використовувати фразеологізми, виявляти начитаність, уподобання, спостережливість, уміння змістовно, логічно, послідовно викладати зміст, а також застосувати орфографічно-пунктуаційну грамотність.

Мета статті – охарактеризувати підготовку учнів до написання творів різних типів як виду роботи з розвитку зв'язного мовлення.

Роль писемного мовлення в житті сучасної людини визначається необхідністю фіксації отриманої інформації, конспектуванням різноманітних джерел, створенням власних висловлювань, тому вдосконалення писемного монологічного мовлення учнів – надзвичайно важливий напрям діяльності вчителя. Засвоєння учнями знань про мову, функціонування мовних одиниць у мовленні та продукування школярами самостійних висловлювань на основі спостережень над мовою та мовленням інтенсифікує природний процес засвоєння рідної мови, активізує мовленнєві процеси, розвиває мовну свідомість. Це зумовлює принцип взаємозв'язку засвоєння теорії і функціонування мовних одиниць у мовленні. Його реалізація є важливою умовою розвивального навчання рідної мови [1, с. 34–35].

Письмо як вид мовленнєвої діяльності має певну структуру, знання якої допоможе вчителю правильно організувати процес формування мовленнєвих умінь і навичок школярів.

- Етап попереднього орієнтування. На цьому етапі той, хто пише, визначає, з якою метою, кому і що він буде писати.
- Планування діяльності (планується не тільки зміст, а й форма мовлення).
- Реалізація процесу письма. В умовах писемної форми спілкування відсутній безпосередній реципієнт і проміжний зворотний зв'язок. Той, хто пише, не бачить реакції того, хто читає, на кожен фразу. У писемному мовленні не задіяні невербальні засоби спілкування (міміка, жести), що посилює вимоги до змісту писемного мовлення.
- Контроль мовленнєвої діяльності (перевіряється форма і зміст написаного).

Труднощі, з якими стикаються учні під час написання творів, спричинені відсутністю або недостатністю підготовчої роботи. Без продуманої підготовчої роботи формування вмінь монологічного мовлення відбувається безсистемно, майже самоплинно, «учень йде до мети, не усвідомлюючи, з чого складається його робота над твором, які навички йому знадобляться, яких знань і вмінь у нього ще немає і як їх набути. Це в свою чергу веде до того, що виконання такого завдання стає для учня складним» [2, с. 3–5].

До найпоширеніших труднощів належать: «бідний» лексичний словник, відсутні теоретичні знання лінгвістичної теорії, недостатній рівень оволодіння мовленнєвими поняттями і мовними нормами. Нерідко учні не повністю розуміють тему, не можуть логічно і структуровано розкрити головну думку чи обґрунтувати висловлені думки. Характер учнівських помилок під час побудови доказів та умовиводів переконливо свідчить про те, що на практичному рівні, орієнтуючись на готові зразки, школярі цими мовними засобами повністю не оволодівають. Тому ми вважаємо, що належна увага до завдань, спрямованих на підготовку учнів до написання творів, дозволяє запобігти мовним і мовленнєвим помилкам.

Підготовку до написання творів проводять у різних аспектах. Учитель заздалегідь визначає тему твору, складає приблизний план, а потім готує учнів. Не всі твори пишуть за планом. Невеликі за обсягом твори, під час написання яких не виникає небезпеки порушення логічної послідовності передачі змісту, планів не потребують.

Можемо виділити 3 етапи роботи над твором: 1) накопичення матеріалу (спостереження, екскурсії, читання художніх творів, споглядання картин); 2) відбір і розташування матеріалу (обговорення, визначення головного, складання плану); 3) словесне, мовленнєве оформлення, складання власне тексту, його вдосконалення та самоперевірка. На цьому етапі важливо звернути увагу на словниковий запас учнів, засвоєння слів у його різноманітності значень, встановлення системних відношень між словами, добір виражальних засобів для певної теми [3, с. 158].

Вітчизняні вчені-лінгводидакти і українські учителі-словесники виокремлюють такі уміння, які формуються у школярів у процесі навчання писати твори: вдумуватися в тему, осмислювати її межі, розкривати тему твору; підпорядковувати свій твір певній (основній)

думці; збирати матеріал для твору; систематизувати матеріал, групувати і визначати послідовність подачі матеріалу в творі; будувати твір у певній композиційній формі; правильно і гарно висловлювати свої думки; виправляти, змінювати, удосконалювати написане.

Отже, організовуючи роботу над творами, слід врахувати психологічний чинник, який впливає на діяльність учнів і активізує творчі здібності для успішного написання тексту. Позитивна мотивація забезпечує ефективність виконання комунікативного завдання, спонукає до усвідомленого навчання і самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко Т. К. Текст як дидактичний матеріал. Урок української. 2001. № 7. С. 33–36.
2. Донченко Т. Учнівські твори як засіб мовленнєвого розвитку учнів. Українська мова і література в школі. 2009. № 1. С. 2–7.
3. Крок до інтегрованого навчання в педагогічних ВНЗ. Українська мова і література в школі. 2003. № 4. С. 28–30.
4. Мельничайко В. Я. Творчі роботи на уроках української мови: Конструювання. Редагування. Переклад : посіб. для вчит. Київ : Рад. школа, 1984. 223 с.
5. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
6. Мовчан П. М. Ключ розуміння. Київ : Рад. письменник, 1990. 186 с. С. 148.
7. Синиця І. О. Особливості мовного оформлення учнями своїх думок. Українська мова і література в школі. 1976. № 3. С. 61–66.
8. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. Київ : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1979. 309 с.

*Ягнич Мар'яна
Науковий керівник – доц. Петришина Ольга*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАПИСАННЯ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-6 КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап реформування середньої освіти спрямований на запровадження компетентнісного підходу, який передбачає формування в учнів ключових і предметних компетентностей. Цей курс задекларовано в Концепції Нової української школи, де констатується, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [1, с. 10]. Досягнення поставленої мети вимагає не тільки оновлення змісту, модернізації методів, прийомів, організаційних форм навчання, а й створення інноваційного навчально-методичного забезпечення, зокрема, підручників нового покоління, які б відповідали вимогам часу і сприяли реалізації компетентнісно орієнтованого навчання.

Мета статті полягає у виявленні сучасних підходів до написання підручників з української мови для 5-6 класів Нової української школи.

Актуальності шкільного підручника, його ролі в навчальному процесі та дидактичним можливостям присвячені працях Н. Бібік, М. Бурди, Н. Буринської, Н. Величко, І. Гудзик, Н. Голуб, М. Головка, О. Горошкіної, Н. Матяш, В. Мелешко, О. Мельничайка, О. Савченко, О. Пометун, С. Трубачевої, О. Хорошківської, Г. Шелехової та інших.